

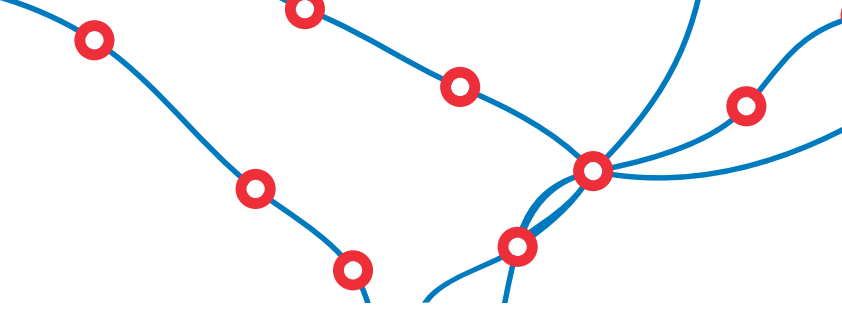

KULTTUURIN ROOLI sosiaalisessa osallisuudessa ja sosiaalityössä

Seminaariraportti

Hanasaari – ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus,
Espoo 11. joulukuuta 2017

Pohjola 2020 -prioriteettihanke

Suomen pohjoismainen prioriteettihanke [Pohjola 2020](#) järjesti 11.12.2017 Hanasaassa - ruotsalais-suomalaisessa kulttuurikeskuksessa, Espoossa, pohjoismaisen seminaarin Kulttuurin rooli sosiaalisessa osallisuudessa ja sosiaalityössä.

Seminaarin tavoitteena oli esitellä hyviä käytäntöjä Pohjolasta kulttuuri- ja sosiaalisektoreiden välisen yhteistyön vahvistamisesta sekä julkishallinnon puolella että konkreettisina hanke-esimerkeinä, luoda uusia yhteyksiä eri toimijoiden välille ja syventää poikkialtaista yhteistyötä. Päivän aikana keskusteltiin muun muassa osallistavan kulttuuritoiminnan toteutuksesta eri Pohjoismaissa, perehdyttiin erilaisiin hankkeisiin ja kokeiluihin sekä kuultiin kokemusasiantuntijan näkemyksiä maksuttomien kulttuuripalvelujen käytöstä mahdollistavasta kulttuurikortista.

Seminaarin osallistui yhteensä noin 120 henkilöä. Osallistajat tulivat Suomesta, Ruotsista, Norjasta, Islannista, Tanskasta ja Grönlannista.

Pohjola 2020 -prioriteettihankkeen pääteema on tasa-arvo hyvinvointi-, kulttuuri-, koulutus- ja työelämäpolitiikassa. Maailmantalouden nopeat vaihtelut ja kansainväliset kriisit haastavat pohjoismaisia yhteiskuntia muuttumaan.

Työelämän muuttuminen digitalisoinnin ja globalisaation myötä vaikuttaa työn rakenteisiin sekä työvoiman koulutus- ja osaamisvaatimuksiin. Pohjoismaissa on myös, samoin kuin muualla Euroopassa, nopeasti ikääntyvä väestö. Nämä kehityssuunnat vaikuttavat Pohjoismaiden yhteiskuntien sosiaaliseen kestävyteen ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon.

Hankkeen tavoitteina on tarkastella erilaisia hyvinvoinnin kehittämiseen tähtäviä toimia ja ratkaisuja eri Pohjoismaissa, edistää hyvinvointipolitiikkaan liittyvää tiedon- ja kokemustenvaihtoa sekä vahvistaa hallinnonalojen välisiä hyvinvointipoliittista pohjoismaista yhteistyötä.

Seminaarin järjestäjinä toimivat sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Kulttuuria kaikille -palvelu sekä Pohjoismaiden ministerineuvosto.

Osallistava kulttuurielämä Pohjolassa

Kulttuuri ja taide ovat tärkeitä itseisarvoja, mutta kulttuurilla on myös tärkeä rooli sosiaalisen osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamisessa, sosiaalityössä, vuorovaikutuksessa, eriarvoisuuden vähentämisessä ja elämän monipuolistamisessa. Sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen kulttuurin ja taiteen keinoin koskettaa monia yhteiskunnan osa-alueita ja edellyttää useiden eri hallinnonalojen toimia ja yhteistyötä. Osallistuminen taide- ja kulttuuritoimintaan lisää esimerkiksi terveyttä ja hyvinvointia, pidentää elinikää, vaikuttaa koettuun terveydentilaan sekä vähentää koulupudokkuutta.

Taide- ja kulttuurilähtöisten menetelmien hyödyntämisessä hyvinvointia lisäävästi on tärkeää, että saadaan tutkittua tietoa siitä, millaisia hyvinvointivaikutuksia eri menetelmillä on. Tutkimustiedon hankkiminen, levittäminen ja hyödyntäminen yli organisaatio- ja sektorirajojen on yksi

keskeisistä tekijöistä uudenlaisten toimintakäytäntöjen käyttöönottamisessa.

Pohjoismaiden suhteellinen samankaltaisuus antaa hyvän pohjan kokemustenvaihdolle hallinnollisista kehitystoimista ja käytännön ratkaisuista. Osallisuus ja osallistaminen ovat keskeisiä teemoja pohjoismaisessa kulttuuriyhteistyössä. Kunnianhimoisena tavoitteena on, että kaikkien Pohjolassa asuvien tulisi tuntea olevansa kulttuurista osallisia. Tätä nykyä kulttuurisen toiminnan nähdään tarjoavan ratkaisuja ja tuottavan lisäarvoa monien eri yhteiskunnalliseen haasteeseen, kuten integraatioon ja kestäväan kehitykseen. Samanaikaisesti digitalisaatio on mullistanut kulttuurisia toimintatapoja ja alustoja, joissa kohtaamiset tapahtuvat. Esimerkiksi suhde taiteilijan ja yleisön välillä muuttuu ja monimuotoistuu.

"Pohjoismaiselle kulttuuriyhteistyölle on asetettu kunnianhimoiset tavoitteet. Sen sijaan, että ahdistuisimme näistä korkeista odotuksista, voimme nähdä tämän osoituksena siitä, että kulttuuriin ja sen kykyyn osallistua luotetaan."

"On tärkeää, että uskalletaan tehdä työtä poikkihallinnollisesti, vaikka se saattaakin tarkoittaa sitä, että joutuu tutustumaan uudenlaisiin tapoihin tehdä asioita."

Grönlannissa Pohjola-instituutti on toteuttanut nuorille suunnattuja hankkeita, joissa pyritään tarjoamaan nuorille työkaluja sanoittaa omaa elämäänsä ja vaikeita asioita. Kuusi vuotta sitten käynnistetyn novellikilpailun kautta nuoret ovat pystyneet kertomaan kokemistaan vaikeista asioista ja käsittelemään muuttunutta todellisuutta. Grönlannin Pohjola-instituutti on myös toteuttanut poh-

joismaisen kulttuurifestivaalin, jossa on tuotu yhteen yhteiskunnan eri ryhmiä, esimerkiksi graffititaiteilijoita ja kirjastopalvelujen käyttäjiä sekä valokuvaajia ja palvelukoteja. Ruotsalaisen See My Art -projektin tarkoituksena on edistää erilaisen toimintakyvyn omaavien ihmisten mahdollisuuksia luoda taidetta sekä perustaa tähän liittyvä verkosto Taalainmaalla. Islannissa Reykjavikin kaupunginkirjasto tekee työtä osallisuuden ja eri väestöryhmien välisen molemminpuolisen ymmärryksen edistämiseksi käyttäen apuna erilaisia taiteen menetelmiä. "Lentävä matto"-projektissa keskitytään esimerkiksi kulttuurien väliseen vuoropuheluun.

Tanskassa Red Barnet -järjestö toimeenpanee "Tilaa kaikille – mahdollisuus kulttuuriin ja osallisuuteen" -ohjelmaa. Lähtölaukauksen ohjelmalle antoi laajan selvityksen myötä tehty havainto, jonka mukaan merkittävällä osalla tanskalaisista lapsista ei ole pääsyä tai mahdollisuutta vapaa-ajan toimintaan. Luvut ovat erityisen korkeita maahanmuuttajataustaisten tyttöjen keskuudessa. "Tilaa kaikille" -ohjelmassa fasilitoidaan lasten pääsyä vapaa-ajan- ja kulttuuri-toimintaan ja pyritään mahdollistamaan lasten vahvempi integroituminen yhteiskuntaan sekä edistämään lasten sosiaalista liikkuvuutta. Kohderyhmä kattaa 5000 lasta neljän vuoden aikana, ja ohjelma toimii tällä hetkellä 21 kunnassa. Ohjelmassa ovat aktiivisesti mukana paikallisyhteisöt ja se toimii rinnakkain paikallisviranomaisten muiden ohjelmien kanssa sekä erilaisten säätiöiden, kansallisten urheiluliittojen ja yritysten välisenä laajana yhteistyönä. Vapaaehtoisilla on toiminnassa erittäin tärkeä rooli.

Pohjoismaiden lisäksi teema on ajankohtainen myös muun muassa EU:ssa, jossa EU:n strategisena tavoitteena on vähentää suhteellisessa köyhyydessä ja syrjäytymisvaarassa elävien määrää merkittävästi vuoteen 2020 mennessä.

Kaisa Koskela @koskela_kaisa

Tanskan pelastakaa lapset tekee vapaaehtoisten kanssa työtä osallistumattomien, huonossa asemassa olevien lasten liikunta- ja kulttuuriharrastusten mahdollistamiseksi saattamalla, tukemalla ja rahoittamalla. Raha ei ole harrastamisen ainoa este.
#norden2020 #kulttuuriespoo

Kokemusasiantuntijan näkökulma osallistavaan kulttuuriin

Kokemusasiantuntija Johanna Lillback kertoi kokemuksiansa Kaikukortin käytöstä Espoossa. Kaikukortti on tarkoitettu tiukassa taloudellisessa tilanteessa oleville, ja sillä voi hankkia maksuttomia pääsylippuja ja kurssipaikkoja erilaisiin kulttuuripalveluihin. Lillback huomioi, että Kaikukortin tuoman konkreettisen ja välittömän ilon lisäksi kortti voi myös avata silmät kulttuurin olemassaololle ja kulttuurista nauttimiseen. Kortin käyttö voi tuoda mukanaan erilaisia positiivisia sivuvaikutuksia kuten uusien ystävien tai uuden yhteisön löytämisen, lasten viemisen taiteen pariin, osallisuuden tunteen, itsetunnon kasvun sekä kipinän löytämisen, ”mikä voi johtaa ihan mihin vain.”

Myös muiden kulttuurikorttien esityksissä tuotiin esille, miten erityyppisten kulttuurikorttien käyttäjät olivat kertoneet saaneensa korttien käytöstä voimaantumista, uusia ystäviä ja vertaistukea, uusia näkökulmia asioihin, sisältöä päiviin, rohkeutta ja virtaa lähteä ulos, elämyksiä ja piristystä ja iloa, elämönhallintataitojen edistämistä, uusia avauksia mahdollisiin uusiin tehtäviin tai rooleihin omassa elämässä, kohentuneen terveydentilan sekä mahdollisuuden olla samanarvoisia muiden kanssa.

”Kun on tarpeeksi pitkään vähävaraisen suossa, miettii vain selviytymistä. Piirit pyörii Kelassa, kaupassa ja sossussa, eikä kirjastossa. Kun on riittävän köyhä, kulttuuri ei kuulu sulle.”

”Kaikukorttia käyttämällä tulee tunne, että kuuluu tähän yhteiskuntaan täysipainoisena kansalaisena. Tuntuu, että kasvaa pituutta ja on vähän ryhdikkäämpi ja vakavammin otettava.”

Yhteistyön vahvistaminen hallinnollisissa rakenteissa kulttuuri- ja sosiaalisektorien välillä: hyviä esimerkkejä Pohjolasta

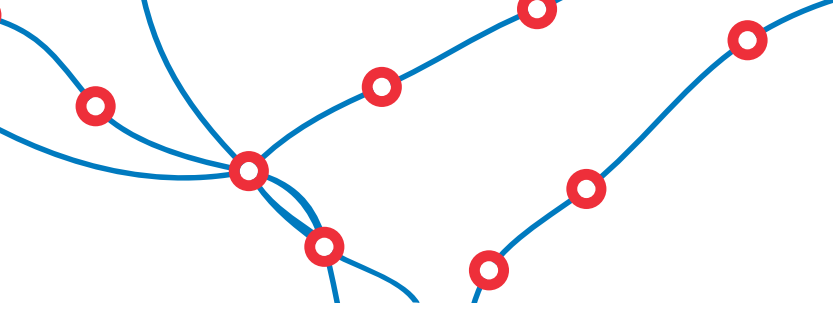
Monialainen ja osallistava yhteistyö eri toimijoiden välillä on ensisijaisen tärkeää. Hallinnollisissa rakenteissa sekä Suomessa että Ruotsissa tehdään esimerkiksi monialaista työtä sosiaali- ja terveys- ja kulttuurialojen välillä. Kulttuurin mukaanottoa läpäisevänä periaatteena sosiaali- ja terveydenhuoltoon on kuitenkin vielä edistettävä.

Suomen hallitusohjelman kärkihanke sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmä

Suomen hallitusohjelman kärkihankkeessa ”Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen” tavoitteena on muun muassa lisätä terveitä

elämäntapoja, vahvistaa mielenterveyttä, torjua yksinäisyyttä sekä kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja. Tärkeää on, että hyvät käytännöt, jotka ovat näyttöön perustuvia ja edistävät nykyistä paremmin heikoimmassa asemassa olevien väestöryhmien hyvinvointia, terveyttä ja vastuunottoa, leviävät niin julkisen, yksityisen kuin kolmannen sektorinkin toimintaan.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön Terveyttä ja hyvinvointia edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmän taustalla on ajatus siitä, että osallistuminen taide- ja kulttuuritoimintaan lisää hyvinvointia ja terveyttä. Myös tässä työssä on keskeistä se, että toimintoja kehitetään niin, että ne voivat integroitua osaksi kaikkien hallinnonalojen käytäntöjä ja

toisaalta myös, että edistetään uusien toimivien käytäntöjen käyttöönottoa valtionhallinnossa sekä kuntien että järjestöjen toiminnassa ja työelämässä yleisemmin.

Ruotsalainen KRE-hälsa –malli

KRE-hälsa –malli perustuu voimaannuttamiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen kulttuurin ja luovien toimintojen kautta. Luovat prosessit vahvistavat hyvinvointia sekä parantavat mahdollisuuksia käsitellä stressiä, negatiivisia tunteita ja sairauksia. Malli on saanut inspiraationsa ”Kulttuuriterveyslaatikko” –kirjasarjasta (Kulturhälsoboxen).

Mallissa 10-12 osallistujaa, jotka ovat työttömiä tai pitkäaikaisella sairauslomalla, osallistuvat KRE-malli ohjajan vetämiin tapaamisiin yhdessä taiteilijoiden kanssa. Toimintatapaan sisältyy viisi taiteen kenttää: ääni, liike, valokuva/elokuva, näyttämötaide ja maalaus. Lisäksi toimintatapaan sisällytetään mindfulness ja mietiskely. Henkilöt osallistuvat jokaisen taiteen kentän työpajaan kaksi kertaa, ja jokainen työpaja kestää kolme tuntia. Taiteen tuottaminen ei ole työpajojen päämäärä, vaan pääpaino on itse osallistumisessa. Tuloksina on huomioitu muun muassa henkilökohtainen kehitys, kasvanut itseluottamus ja luottamus omiin kykyihin. Jotkin osallistujista ovat myös osallistumisensa kautta saaneet harjoittelupaikan tai jatkaneet taiteen parissa.

Malli perustuu Taalainmaan kunnan, Skådebanan Dalarna –järjestön sekä eri julkishallintoja keräävän Finsam –kattojärjestön yhteiseen EU-rahoitettuun hankkeeseen.

Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Savoon -hanke

Etelä-Savon hankkeessa tavoitellaan kulttuurisen hyvinvointityön juurruttamista osaksi uuden Etelä-Savon maakunnan ja kuntien toimintoja, vakiinnutetaan kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteistyömalleja sekä valmistaudutaan maakunta- ja sote-uudistukseen kulttuurin näkökulmasta.

Hankkeessa luodaan Etelä-Savoon kulttuurihyvinvointisuunnitelma, rahoitetaan pilottihankkeita konkreettisia kokeiluja varten ja rakennetaan verkostoista pysyvä tapa toimia. Yhtenä pilottihankkeena on Savonlinnan Kaikukortti-kokeilu, jossa kohderyhmänä ovat erityises-

ti tiukassa rahatilanteessa olevat nuoret ja lapsiperheet. Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Savoon –hankkeessa tehdään yhteistyötä muun muassa paikallisten kuntien, Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymän (Essote), Itä-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymän (Sosteri), Etelä-Savon ELY-keskuksen, Itä-Suomen aluehallintoviraston, oppilaitosten, taiteilijoiden ja yritysten kanssa. Hanketta rahoittaa Taiteen edistämiskeskus ja hanke on osa opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön prosenttitaitteen periaatteen laajentamisen kärkihanketta, jossa tavoitteena on vakiinnuttaa taide- ja kulttuuripalvelut osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa.

Malmön kaupungin työ integraation edistämiseksi kulttuurin avulla

Malmössä 30 % väestöstä on syntynyt ulkomailla ja suuri osa vuosittaisesta väestönkasvusta perustuu maahanmuuttoon. Vuonna 2010 Malmön kaupunki perusti sosiaalisesti kestävä Malmöä tavoittelevan komission, jonka tehtävänä oli analysoida kaupungin väestön kasvavia terveyseroja. Komission mukaan yksi syy sille, että kasvavat terveyserot eivät olleet johtaneet vakaviin seurauksiin, oli sekä kulttuuri- että vapaaehtoisuus sektorien työn tulosta. Samanaikaisesti Malmön kaupunki käynnisti paikalliskulttuurin strategian laatimisen, jossa keskiössä olivat ihmisoikeudet ja kulttuuri, kulttuuri ihmisoikeutena jonka kaupunki haluaa mahdollistaa kaikille asukkailleen, sekä kulttuuri mahdollisuuksien (esimerkiksi työpaikat, sosiaalinen koheesio) luoja.

Malmössä toteutetaan lisäksi niin sanottua GPS-ohjelmaa (gemenskap, påverkan och socialkapital), eli vapaasti suomennettuna yhteenkuuluvuus, vaikutus ja sosiaalinen pääoma. Ohjelman tavoitteena on uusien maahanmuuttajien sisällyttäminen ja integraatio yhteiskuntaan. Ohjelmassa on monia lapsille ja nuorille suunnattuja askeleita, joilla pyritään opettamaan ruotsin kieltä, antamaan opastusta sekä tekemään elämästä helpomman uudessa yhteiskunnassa. Lisäksi kaupungissa toimii muun muassa kielikahviloita ja kieliystäviä, taidegallerioita ja museoita on nuorille maahanmuuttajille suunnattuja projekteja ja EU-hankkeen puitteissa kerätään maahanmuuttajain ja pakolaisten tarinoita.

Yhteistyö kulttuuri- ja sosiaalisektorien välillä ruohonjuuritasolla: hyviä esimerkkejä Pohjolasta

Yhteistyössä kulttuuri- ja sosiaalisektorien välillä ruohonjuuritasolla huomioitiin myös monialaisen yhteistyön tärkeys ja peräänkuulutettiin rohkeita ja uudenlaisia avauksia samanaikaisesti kunnioittaen eri alojen osaamista ja ammattitaitoa. Ruohonjuuritason yhteistyössä pidettiin erityisen tärkeänä osallisuutta, toimijuutta ja aktiivisuutta aitoina – ei päälle liimattuina – elementteinä sekä jalkautumista ihmisten pariin projekteissa, joissa tehdään aidosti tarpeeseen tulevia asioita.

Naapuriäiti -projekti

Suomessa toteutettava Naapuriäiti –projekti on vapaaehtois- ja vertaistuen malli, jonka keskiössä on naisten vapaaehtoistyö. Tanskasta sopeutetun projektin ”naapuriäidit” ovat eri etnisten taustojen omaavia naisia, joilla on halu auttaa muita ja olla aktiivisia. Naiset ovat asuneet Suomessa jo jonkun aikaa tai syntyneet Suomessa ja he ovat tällä hetkellä työelämän ulkopuolella. Oleellista on, että kotiuttamisprosessi on jo edennyt suhteellisen pitkälle. Naapuriäidit ovat siltanrakentajia erilaisissa arjen haasteissa ja he levittävät tietoa myös omissa yhteisöissään. Naapuriäidit osallistuvat kahden päivän pituiseen koulutukseen, jossa muun muassa painotetaan naisten omaa osaamista.

Projekti tarjoaa naisille mahdollisuuden aktiivisuuteen, suomen kielen harjoitteluun turvallisessa ympäristössä, uusien ystävien löytämiseen sekä osallisuuteen. Toiminnan kautta muodostuu myös uusia naisten tukiverkostoja. Projektissa on tällä hetkellä yli 100 koulutettua naapuriäitiä, joista yli 60 % on löytänyt jatkopolun tultuaan mukaan toimintaan.

Filmtegration -hanke

Ruotsalaisessa C-Moren toteuttamassa hankkeessa keskitytään ruotsinkielisiin elokuviin kotouttamisen ja integraation välineenä. Hanke lanseerattiin syyskuussa 2016. Kieli toimii sekä kotouttamisen välineenä että esteenä. Elokuviin kautta voidaan parantaa kielitaitoa ja myös oppia paikallisesta kulttuurista ja ruotsalaisesta yhteiskunnasta. Elokuviin kautta on käsitelty muun muassa alkoholin käyttöä, seksiä, pesutupien käyttöä ja ruotsalaista säätä.

C-More on luonut digitaalisen alustan, filmtegration.se, joka sisältää ruotsalaisia klassikkoelokuvia ja opetusmateriaalia, jota ruotsinopetusta maahanmuuttajille antavat opettajat (ns. SFI-opettajat) voivat hyödyntää. Yhteistyö eri tahojen välillä on ollut ensisijaisen tärkeää hankkeen menestykselle. Kaupallinen toimija C-More ei ole pedagogiikan tai maahanmuuttokysymysten asiantuntija. Tätä varten hankkeessa luotiin advisory board, johon kuuluu muun muassa opettajia ja kouluja.

Tempo-toiminta

Suomalaisessa Tempo-toiminnassa tarjotaan maksutonta orkesteritoimintaa koululaisille. Toiminta käynnistyi vuonna 2009 Vantaalla osana sisäministeriön Kokonainen maailma lähiössä –hanketta, jonka tavoitteena oli edistää monitaustaisten asukkaiden vuorovaikutusta. Hankkeen päätyttyä toimintaa jatkettiin Vantaan kaupungin rahoituksella, ja se on nyttemmin vakiintunut osaksi Vantaan musiikkiopiston toimintaa. Mallia on tarkoitus laajentaa myös muualle Suomeen.

”Orkesterissa soittaminen ei ole ainoastaan eliitin touhua.”

Oppilaat orkesteriin valitaan yhdessä koulujen opettajien kanssa, joilla on paras tieto oppilaidensa taustoista. Pyrkimyksenä on saada mukaan tasapuolisesti tyttöjä ja poikia, ja puolet osallistujista ovat maahanmuuttajia. Toimintaan osallistuminen on maksutonta soittajille ja pääsykokeita ei ole. Soittajat saavat yleensä itse valita soittimensa. Ohjelmisto koostuu klassisesta musiikista, kansanmusiikista ja lastenlauluista. Orkesterit pyrkivät esiintymään usein ja soittajat ovat usein mukana suunnittelemassa esityskonaisuuksia.

Tempo-opettajien tärkeänä tehtävänä on viestittää, että kaikki ovat yhdenvertaisia ja että kaikkia tulee kunnioittaa. Taustalla oleva ajatustapa perustuu sosiokulttuuriseen innostamiseen; oppimista ja vuorovaikutusta edistetään niin, että ihmiset tulevat aktiivisiksi toimijoiksi omassa ympäristössään. Kun oppilaat harrastavat yhdessä koulukaveriensa kanssa tutussa ympäristössä, heille syntyy turvallinen tunne ja harrastus. Keskeistä on, että ihmiset itse luovat kulttuuriaan samalla kun elävät siinä.

Norjan Inkluderende kulturliv i Norden -prioriteettihanke

Hankkeessa (2017 – 2019) jaetaan kokemuksia eri taustojen omaavien ihmisten osallistamisesta kulttuurielämään. Osallistavan kulttuurielämän katsotaan tarkoittavan, että yhä useampi voi osallistua, kehittyä ja vaikuttaa kulttuurielämään. On tärkeää toimia kulttuurin ja paikallisväestön ehdoilla. Avainsanana on todellinen vaikuttaminen. Asiaa pohditaan muun muassa julkisten tilojen, laitosten ja paikallisyhteisöjen kautta. Lähtökohtana on, että mahdollisimman moni pystyisi osallistumaan kulttuurielämään Pohjolassa.

Erityisen tärkeiksi osallistavan kulttuurielämän edistämisessä ovat osoittautuneet:

1. **Paikka.** Jos osallistujat kokevat olevansa osapaikallisyhteisöä, he myös kokevat vahvempaa osallisuutta suhteessa muuhun yhteiskuntaan. Samoin jos nuoret saavat itse ottaa vastuuta, he myös ottavat vastuuta paikallisalueestaan.
2. **Valta.** Kenellä on valta tietyssä kulttuuritoiminnassa? Mitä se tarkoittaa, että itsellä on vastuu omasta kulttuurisesta osallistumisestaan? Hankkeissa, jossa osallistutetaan paikallisasukkaat, kulttuuripalvelut myös sopeutuvat paremmin paikallisten tarpeisiin, jolloin myös osaaminen ja kulttuurinen ymmärrys kehittyvät.
3. **Laatu.** Mitä laatu merkitsee kulttuurisessa osallistamisessa? Laatu tulee nähdä laajana käsitteenä, johon sisältyy myös kulttuuritoimia, jotka eivät yleensä saa tukea virallisilta tahoilta. Miten tämä voidaan huomioida, kun haluamme luoda kaikille avointa ja osallistavaa kulttuurielämää?

Hyviä esimerkkejä osallistavasta kulttuurista, jossa lähtökohtana ovat osallistujien omat tarpeet:

Ruotsalainen Kreativa platser ("Luovat paikat")

Vuosina 2016 - 2018 Ruotsin Kulturrådet myöntää 100 miljoonaa kruunua eri asuinalueiden hankkeille ympäri Ruotsia. Hankkeissa painotetaan paikallisasukkaiden tarpeita, ja ne myös toteutetaan paikallisten kanssa. Tavoitteena on, että yhä suurempi osa ihmisiä pystyisi valitsemaan, luomaan ja osallistumaan asuinalueensa kulttuuriin.

Norjalainen Tabanka

Taiteellinen ja kaupallinen tanssikoulu, joka esittää afrikalaista ja karibialaista tanssia. Toiminnassa yhdistyy kulttuuri-ekologia, jossa työtä tehdään monella alalla, muun muassa nuorten ja koulupudokkaiden kanssa tanssiopeutuksen kautta. Tabanka luo sitoutumista ja ylpeyttä nuorten omasta lähialueesta, vähentää eriarvoisuutta ja luo nuorille mahdollisuuden harrastuksiin.

Tanskalainen Streetmekka

Vuonna 2002 perustetun katu-urheilutalon tehtävänä Kööpenhaminassa on luoda pysyvää sosiaalista muutosta katukulttuurin kautta. Toiminnassa yhdistetään muun muassa urbaania tanssia ja urheilua. Tarkoituksena on luoda aktiivista elämää, jossa nuoret saavat toteuttaa itseään urheilun ja mukanaolon kautta. Toiminta kytketään lähiympäristöön.

Helsingin kulttuurikaveritoiminta

Helsingin kulttuurikaveritoiminta on Helsingin kaupungin Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan tuottamaa vapaaehtoistoimintaa. Kulttuurikaverivälitys aloitettiin sosiaali- ja terveysalan ja kulttuurialan yhteistyöhankkeena, jolloin toiminnan piiriin kuului kulttuurikaverivälityksen lisäksi sote:n saattajapalvelu. Vuoden 2018 alusta sote:n saattajapalvelu lopetettiin.

Palvelua tarjotaan ja markkinoidaan kaikille 18 vuotta täyttäneille helsinkiläisille, vaikka kohderyhmäksi ovat valikoituneet iäkkäät helsinkiläiset. Tällä hetkellä aktiivisia kulttuurikavereita on noin 90 ja vapaaehtoisvälittäjiä 13. Kulttuurikohteita on 25. Kulttuurikaverit voivat myös saattaa asiakkaan kotoa/kotiin. Kulttuurikaverit eivät tee hoidollisia toimenpiteitä, joten paljon hoivaa tarvitseva asiakas voi ottaa myös avustajan mukaan tapahtumaan.

Pohjoismaissa käytössä olevia kulttuurikortteja: hyviä esimerkkejä Pohjolasta

Pohjoismaissa on käytössä erilaisia, tiukassa rahatilanteessa oleville suunnattuja kortteja, joilla voi osallistua kulttuuritoimintoihin joko maksutta tai alennettua maksua vastaan. Korttien kohderyhmissä, sisällöissä ja hinnoissa on kuitenkin eroavaisuuksia. Seminaarissa huomioitiin, että yleisesti olisi tärkeää, että korttien kulttuuritarjonta olisi mahdollisimman laajaa. Esimerkiksi liikunta-, ja taiteen tekemisen mahdollisuudet sekä erilaiset harrastukset olisi hienoa sisällyttää tarjontaan. Olisi myös tärkeää huomioida tavat, joilla konkreettisesti tuetaan käyttäjiä kortin hyödyntämisessä, kuten esimerkiksi bussimatkojen tukeminen tai kortin tarjoaminen myös käyttäjän läheiselle tai ystävälle. Lisäksi tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota tapoihin, joilla asiakkaat löytävät ja saavat tietoa korteista.

Oppllevels kortet

Norjassa käytössä oleva kortti on saanut inspiraationsa YK:n sopimuksesta, jonka mukaan kaikilla lapsilla on oikeus kulttuuriin ja elämyksiin. Samanaikaisesti kuitenkin joka 10. norjalainen lapsi elää köyhyydessä, ja luku on kaksinkertaistunut vuodesta 2000. Oppllevels kortet käynnistyi kolmen kuukauden pituisella kokeilukaudella vuonna 2009, jolloin Kela vastaan Norjan NAV jakoi lapsille ja nuorille kortteja, joilla he pystyivät käyttämään erilaisia kulttuurielämyksiä niin paljon kuin halusivat. Kortin käyttöä on sittemmin jatkettu eri muodoissa joissakin kunnissa. Esimerkiksi Lillehammerin kunnassa kortti oikeuttaa myös julkisten liikennevälineiden ilmaiseen käyttöön.

NAV jakaa kortit nuorille ja lapsille, jotka niitä tarvitsevat. Kortissa ei ole lapsen tai nuoren nimeä tai kuvaa. Tutkimusten mukaan korttia käyttävät lapset ja nuoret eivät koe korttia leimaavaksi. Kortti mahdollistaa myös ystävän tai vanhemman mukaan ottamisen ilmaiseksi. Kulttuurikohteet vaihtelevat kunnan mukaan, mutta sisältävät usein esimerkiksi myös urheilulajeja tai kylpylään pääsyn.

Suunnitteilla on seuraavaksi sovellus, joka toimisi samalla tavalla kuin Oppllevels kortet. Tämä mahdollistaisi esteettömän pääsyn vapaa-ajan- ja kulttuuritoimintaan. Lisäksi pohdinnassa ovat erilaiset, laajemmat rahoitusmuodot, esimerkiksi elinkeinoelämän tai pohjoismaisen yhteistyön kautta.

”Syyt tiukalle taloudelliselle tilanteelle ovat hyvin moninaisia. Raha ei aina ole ainoa osallistumisen este.”

Kaikukortti

Kaikukortti on pahvinen kortti, jolla voi hankkia maksuttomia pääsylippuja ja kurssipaikkoja erilaisiin kulttuuritoimintoihin. Kortin tarjontaan sisältyy muun muassa elokuvateattereita, festivaaleja, kansalaisopistoja, kulttuuritaloja, museoita, sirkusta ja teattereita – sekä paikoin myös urheilutapahtumia. Kortti on tarkoitettu 16 vuotta täyttäneille sosiaali- ja terveystoimen asiakkaille, jotka ovat taloudellisesti tiukassa tilanteessa, ja sitä jaetaan matalla kynnyksellä. Asiakas voi hankkia sillä maksuttomia pääsylippuja myös omille lapsilleen ja lapsenlapsilleen.

Korttia jakavat sosiaali- ja terveysalan toimijat saavat käyttöönsä ns. yhteisön Kaikukortteja. Yhteisön Kaikukortilla yhteisön työntekijä tai yhteisön edustaja voi hankkia itselleen maksuttoman pääsylipun silloin, kun hän järjestää Kaikukortin haltijoille pienryhmäkäynnin. Samoin voi osallistua kahdestaan asiakkaan kanssa, jolla on Kaikukortti. Osallistuminen yhdessä tutun pienen ryhmän tai työntekijän kanssa saattaa madaltaa osallistumisen kynnystä.

Tavoitteena on edistää kulttuurin saavutettavuutta ja yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia. Kaikukortti voi synnyttää uusia yhteisöjä ja ystävyksiä ihmisille, jotka tiukka rahatilanne on voinut eristää neljän seinän sisälle. Kaikukortti-toiminnassa on mahdollista tehdä yhteistyötä myös erilaisten vapaaehtoisten kulttuurikavereiden kanssa.

Kaikukorttia on kehitetty yhdessä kulttuuri- ja sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoiden ja kortin kohderyhmän kanssa. Kaikukortti on ollut pysyvästi käytössä Espoossa vuoden 2016 alusta ja toimintaa ylläpitää Espoon kaupunki.

Mira Haataja @_miramei

Välitön vaikutus: silmät aukeaa – on mahdollisuus kulttuuriin.
Pitkäaikaisesti taloudellisesti vaikeassa tilanteessa ei välttämättä
tule edes mieleen, että kulttuuri kuuluisi minulle.
Pelkkä kortin saaminen ylitsevuotava kokemus!
#kaikukortti #kulttuuriakaikille #norden2020

Lisäksi korttia on kokeiltu, tai se on käytössä, Kainuun maakunnassa Lappeenrannassa, Oulussa, Karkkilassa ja Savonlinnassa. Kortin valtakunnallisesta kehittämisestä vastaa Kulttuuria kaikille –palvelu, ja kehittämistyön rahoittamisesta vastaavat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Kulttuuria kaikille –palvelu/Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry. Tavoitteena on, että Kaikukortti-toiminta leviää asteittain pysyvään käyttöön koko Suomeen toiminnasta kiinnostuneille alueille.

Nuorille suunnattu kulttuurikortti Norjan Hedmarkissa

Nuorille suunnattu kulttuurikortti sai alkunsa Norjan hallituksen lanseeraamasta kansallisesta ”kulttuurikoulu-repusta”, jolla pyrittiin edistämään kulttuuriin kulutusta edullisesti koulupäivän jälkeen. Nuorisovaltuustot olivat myös hyvin aktiivisia ja kulttuurikortti otettiin käyttöön useassa läänissä. Evaluointien jälkeen monet kunnat kuitenkin totesivat haasteita kulttuurikorteissa ja lopettivat niiden käytön. Hedmarkin kunta kuitenkin päätti jatkaa sekä laajentaa kortin käyttöä.

Tällä hetkellä kunnassa myönnetään noin 1500 – 1700 korttia vuosittain. Kortti ei perustu tarveharkintaan, vaan se on tarkoitettu kaikille nuorille. Suurin osa käyttäjistä on 16-vuotiaita. Kortin käyttäjät saavat alennuksia erilaisista kulttuuritapahtumista. Suuri osa korteista käytetään elokuvissa käynteihin, mutta myös teatteri- tai festivaalilippujen ostaminen alennuksella on suosittua.

Tärkeää on, että kaikki toiminta ja tieto ovat sähköisessä muodossa. Nuorten tulee itse kokea kulttuurikortin käyttö myönteisenä asiana, ja kulttuuritoimijoiden kirjo ja tarjonta tulee olla tarpeeksi laajaa. Myös aukioloajoilla, hinnoilla ja alennuksilla sekä kohteiden paikoilla on merkitystä kortin suosioon.

Kimmoke-ranneke

Turussa käytössä olevassa rannekemallissa henkilö, joka on vähävarainen ja saa tiettyjä Kelan etuuksia, voi saada Kimmoke-rannekkeen. Ranneke maksaa 39 euroa kuukaudelta sekä 8 euron rannekemaksu ensimmäiseltä ostokerralta. Käyttäjiä on puolivuositain noin 1000-1200, kokonaiskäyttäjämäärä vuosina 2013 – 2016 on ollut lähes 7000 henkilöä.

Rannekettä käytetään sekä omatoimiseen liikkumiseen että kulttuurin harrastamiseen. Kaikki Turun vapaa-ai-katoimialan paikat ovat asiakkaiden käytettävissä. Rannekkeen lähtökohtana oli työttömille suunnattu liikuntakortti, mutta viime vuosina myös kulttuuri on tullut vahvemmin mukaan.

Yhteistyötä tehdään asiakaskunnan tavoittamiseksi sekä sisältöjen tuottamiseksi useiden eri kumppanien kanssa. Elämystarjonnan suunnittelussa on ollut tärkeää kuunnella, mitä ihmiset itse haluavat.

Päätelmiä ja ehdotuksia

Kulttuurilla on tärkeä rooli sosiaalisen ja yhteiskunnallisen osallisuuden edistäjänä sekä ihmisarvoisen elämän myötävaikuttajana. Yhteistyö hallinnonalojen välillä, pohjoismaisella tasolla sekä eri sektoreiden välillä pohjoismaisessa yhteistyössä on tärkeää. Seminaarissa tuli monessa

puheenvuorossa esiin inhimillinen tarve tulla kuulluksi ja nähdyksi tasavertaisina yhteiskunnan jäseninä.

Erityyppiset kulttuurikortit, jotka mahdollistavat pääsyn erilaisiin kulttuuritoimintoihin maksuttomasti tai alen-

netulla hinnalla matalalla kynnyksellä, edistävät yhdenvertaisuutta, saavutettavuutta ja yhteisöllisyyttä, lisäävät kulttuuriosallistumista ja käyttäjien kokemusta siitä, että he kuuluvat samaan ryhmään kuin muut yhteiskunnan jäsenet. Samoin erilaiset kulttuuritoiminnot, joissa erilaisten toimintakyvyn omaavien ihmisten mahdollisuuksia luoda taidetta tuetaan, havainnollistavat tekemisen, osallistumisen ja itse prosessin tärkeyttä lopputuloksen lisäksi. Suuressa osassa toimintaa vapaaehtoisten rooli ja henkilökunnan riittävä koulutus ovat ratkaisevassa asemassa. Sosiaali- ja kulttuurialan työntekijöiden verkostot ja yhteinen toiminta lisäävät ymmärrystä ja voivat innostaa kokeilemaan uutta. Taiteen äärellä asiakas ja työntekijä ovat tasa-arvoisia.

Pohjoismaisittain kulttuuriyhteistyöllä on hyvin pitkät perinteet. Seminaari toi myös esiin useita kohteita, joissa uutta yhteistyötä voitaisiin kehittää tai jo olemassa olevaa vahvistaa. Seminaarissa myös huomioitiin kulttuurin vaihtelevat määritelmät ja miten esimerkiksi Tanskas-

sa kulttuuri nähdään hyvin laajasti, kattaen esimerkiksi myös jalkapallon.

Konkreettisenä tuloksena seminaarista syntyi mm. pohjoismaista yhteistyötä erilaisten kulttuurikorttien ympärillä edistävä Nordic networking for the project Kaikukortti kaikuu –hanke. Hankkeessa Kaikukortin valtakunnallista kehittämistä koordinoiva Kulttuuria kaikille –palvelu järjestää Pohjoismaiden ministerineuvoston Norjan 2017 puheenjohtajuuden kulttuuriohjelman rahoittamana verkostotapaamisen, jonka tavoitteena on jakaa tietoa, hyviä käytäntöjä ja kokemuksia liittyen kulttuuripalvelujen taloudelliseen ja sosiaaliseen saavutettavuuteen ja turvapaikanhakijoiden ja siirtolaistaustaisten henkilöiden kulttuurielämään osallistumisen tukemiseen Pohjoismaissa. Tapaamiseen kutsutaan seminaariin osallistuneita tahoja kuten Opplevelseskortet ja Kre-hälsa-malli.

”Kun sen vaivan näkee, että uskaltaa katsoa ja tehdä asioita uudella tavalla, saa yleensä uusia oivalluksia, jotka vievät asioita enemmän eteenpäin, kuin mihin perinteisesti toimimalla olisi päässyt.”

”Ihminen tarvitsee myös jotain, minkä vuoksi elää. Täytyy päästä osalliseksi.”

EHDOTUKSIA

- Käynnistetään pohjoismaista yhteistyötä kulttuurikortteihin liittyen
- Luodaan pohjoismainen verkosto See My Art –projektin innoittamana
- Kerätään yhteen hyviä pohjoismaisia käytäntöjä

Leena Björkqvist @LeenaBjorkqvist

#norden2020 Mikään osallisuutta lisäävä projekti ei onnistuisi ilman monialaista yhteistyötä. Vapaaehtoisilla tärkeä rooli.

#OsajienSuomi

